

V.

Hofprædikanten M. Johan Albertsen.

Blandt Underskriverne af den latinske Kirkeordinans (1537) anføres øverst blandt de slesvigske Prædikanter (eller sidst blandt de kongerigske) en Johannes Albertes. Hvem denne Mand egentlig var, er vel allerede formodet af Rosenvinge, men da Oplysningen herom findes paa et Sted, hvor man ikke saa let skulde søge den ¹⁾, har den, som det synes, hidtil været upaaagtet, og Spørgsmaalet om, hvem han kunde være, har givet Anledning til flere Gjetninger, blandt andre til den, Dr. L. Helveg har fremsat, at han skulde være den samme, som Dominikanernes Provincial Dr. Hans, der indkaldtes til de foreløbige Forhandlinger i Odense om Ordinansen ²⁾. Imidlertid har denne Johannes Albertes i sin Tid ingeniunde været nogen ubekjendt Personlighed, der, som ved et Tilfælde, blandt andre mindre fremragende Størrelser er kommen med blandt Kirkeordinansens Underskrivere; tvertimod vil det vise sig, at han har været Hofprædikant baade hos K. Frederik I og Christian III, og som saadan har han vistnok ikke været uden Indflydelse paa Reformationens Gang, noget der til dels ogsaa kan paavises, og alt paa Forhaand maa formodes af den bekjendte Omstændighed, at Hofprædikanterne, som Kongernes nære Omgivelser, udøvede en betydelig Indflydelse paa alle kirkelige Sagers Afgjørelse under de første danske Konger efter Reformationen, og da navnlig under K. Christian III. — Forøvrigt er denne lille Undersøgelse nærmest foranlediget ved Biskop Engelstofts Afhandling om Kirkeordinansen, som Følge af nogle Spørgsmaal, der ved den Lejlighed fremkom. — Hvad nu først Forvexlingen med Dominikanerprovincialen Dr. Hans angaar,

¹⁾ Rosenvinge, Gamle Danske Domme II, Fortalen S. XXVII.

²⁾ Kirkehist. Saml. II, 588.

da opløser den sig selv, saasnart vi vide, at dennes fulde Navn var Hans Nielsen; der kan altsaa under ingen Omstændigheder være Tale om hans Identitet med Johannes Albertes. Dr. Hans Nielsens Forekomst i den ovenomtalte Indkaldelse er desuden ikke enestaaende, ogsaa ved mange andre Lejligheder møde vi ham som Sortebrødreordenens sidste Forstander i Danmark ¹⁾. Magister Johan Albertsen (lat. Johannes Albertes el. Alberti) træffe vi første Gang i Aaret 1517 i den slesvigske Biskops Stadfæstelse af det haderslevske Kapitels Statuter, han nævnes her som »Johannes Alberdes, artium magister, Lector ordinarius« ²⁾. Hvorlænge han har været i denne Stilling, kan ikke siges med Vished, før 1511 er han i alle Tilfælde ikke bleven Lektor, da vi i dette Aar have et Brev fra Hertug Frederik (I), hvori han tilkjendegiver Kapitlet i Haderslev, at han, paa Grund af at det holdt Lektoratet ubesat og delte dets Indtægter mellem sig, havde befalet Borgemester og Raad sammesteds at tilbageholde de Penge, som hans Moder Dronning Dorothea i sin Tid havde skjænket til Lektoratets Stiftelse. Kun naar Kapitlet vilde ansætte en forstandig og duelig Lektor skulde det atter faa Raadighed over Pengene ³⁾.

Det er at antage, at M. Johan Albertsen har været en af de første slesvigske Præster, som har sluttet sig til Reformationen. Beviset herfor søge vi dels deri, at Frederik I valgte ham til sin Hofprædikant, dels deri, at han ved sin Død 1537 efterlod Enke og giftfærdig Datter, hvoraf da kan slutes, at han har giftet sig, og altsaa idetmindste i den Henseende har tilegnet sig Reformationens Grundsætninger, senest 1521—22. Som Hofprædikant møde vi ham først 1529, hvad imidlertid ikke beviser, at han jo kan have været i denne Stilling i adskillige Aar. Fra det

¹⁾ Om denne Mand skal ved en anden Lejlighed meddeles nogle samlede Efterretninger.

²⁾ Aarsberetn. fra det kgl. Geheime-Arkiv. II, Till. S. 40.

³⁾ Aarsberetn. fra det kgl. Geheime-Arkiv. II, Till. S. 46—47.

nævnte Aar have vi nemlig et Brev, hvori Kongen skjænker denne sin »kjære, andægtige og tro Kapellan og Prædikant M. Johan Alberdes«, for hans mangfoldige tro og behagelige Tjeneste, den ubeboede Præstegaard paa Holmen i Byen Slesvig med alt dens Tilbehør, saaledes som Sognepræsterne forhen havde besiddet den med al Frihed¹⁾. I Aaret 1531 finde vi hans Virksomhed omtalt ved at skaffe Byen Tønder en evangelisk Præst. I et Brev til Borgemester og Raad i denne By skriver K. Frederik I, at da han havde erfaret, at deres hidtilværende Prædikant Hr. Herman Skomager var bleven kaldet til Præst i Nybøl i Marsken, og da det var bleven ham berettet af hans Prædikant M. Johan Alberdes, at en vis Hr. Matthias Johannis, som var født i Tønder, var en sømmelig god evangelisk Prædikant, gav han dem tilkjende, at de vilde gjøre ham sønderlig til Behag ved at antage denne Mand til deres Prædikant²⁾. — Til Aaret 1531 hører formodentlig ogsaa følgende Antegnelse i de danske Kancellitegnelser; den er i flere Henseender noget dunkel, men dog ikke uden Mærkelighed:

»Mester Johan Albretsen citat Benedicts Petrij predicante vtj Rudkiøping och her Lauris sogne præst tiill Tryggeløff for nogen vbequem och vchristelig ord som hand er indfalden vdj hans sogne kircke och predicket for then simpel almue och ther met giordt en vplob, at møde sanctorum Petri et Pauli«.

Denne Antegnelse kan, skjønt den mangler Aarstal, med Sikkerhed henføres til 1531 (eller mulig 1532³⁾). Den nærmere Sammenhæng er ikke let at oprede, da vi mangle

¹⁾ Dette Brev er meddelt som Tillæg. Det kan bemærkes, at paa Holmen i Slesvig laa i sin Tid den ældste Kirke (Hedeby Kirke) i Danmark, opbygget af Ansgar.

²⁾ Dette Brev meddeles som Tillæg.

³⁾ Den findes i nogle Kancellitegnelser fra 1531 og 1532 (altsaa ældre end dem, der ere aftrykte i Danske Magazin, 3 Række IV B.—VI B.) i Geh.-Ark., Danske Kongers Hist. Nr. 14. Fol. 78.

alle nøjere Oplysninger, med Undtagelse af den, at Hr. Lavrids, efter i nogle Aar at have været Kapellan i Tryggelev paa Langeland, 1516 blev Sognepræst der, og at han døde i dette Embede 1555, samt at han i en gammel Optegnelse kaldes »insignis vir«¹⁾. Meningen er den: Benedikt Pedersen, en ellers ubekjendt luthersk Prædikant (Udtrykket Prædikant betegner paa denne Tid aldrig en katolsk Præst) i Rudkjøbing, havde ved sin Prædiken draget endel af Beboerne i Tryggelev til sig og var, formodentlig paa deres Opfordring, draget ud for at prædike for dem i deres egen Sognekirke. Den Prædiken, han førte, var naturligvis rettet mod Messen og Helgentilbedelsen, og maatte derfor synes »ubekvem og ukristelig« for Stedets Sognepræst, ligesom det heller ikke er urimeligt, at den vakte Uro og Bevægelse i Menigheden. Under disse Forhold klagede Hr. Lavrids over Prædikantens »Indfald« i hans formentlige Sognerettigheder, og Kongen lod da sin Hofprædikant indkalde de stridende Parter, for at stifte Forlig imellem dem, hvilket, som det synes, lykkedes saa vel, at Hr. Lavrids selv sluttede sig til den lutherske Lære, da han jo, som ovenfor er bemærket, døde som luthersk Sognepræst i Tryggelev 1555. — Forudsat at denne Forklaring er rigtig, have vi her ikke allene et hidtil ubekjendt Bidrag til Oplysning om Reformationens Indførelse paa Langeland, om hvilken intet, saavidt vides, hidtil har været bekjendt, men ogsaa et Vidnesbyrd om den anseelige Stilling, M. Johan Albertsen indtog.

Efter Frederik I.s Død vedblev M. Johan Albertsen i samme Stilling hos Christian III, hvem han idetmindste i Aarene 1536—37 synes at have fulgt paa hans Rejser omkring i Landet. I det førstnævnte Aar finde vi ham oftere nævnt som »Relator« ved Udstedelsen af Kongebreve angaaende gejstlige Personer; saaledes ved Udstedelsen af et kongeligt Protectorium for M. Hans Tavsens med Kone

¹⁾ Kirkehist. Saml. II, 453—54.

og Børn¹⁾, og af et kongeligt Præsentationsbrev for Peder Lavrenssen, Læsemester i Malmø, paa Oxie Kirke (dat. Lejren for Kjøbenhavn S. Petri ad vincula Dag 1536), og ligeledes af et Præsentationsbrev for en vis Hr. Lavrits paa Ballerup og Maalø Kirker (dateret Kjøbenhavn, octava divi Martini episcopi 1536. Relator magister Johannes Alberti, Regie Maiestatis concionator²⁾). Forøvrigt er han paa en Maade bleven mærkelig i den danske Retshistorie, derved at han foranledigede, at den Bestemmelse af Kejserretten blev optagen i den danske Lovgivning, at en Ægtekvinde, som gjorde sig skyldig i Hor, skulde puttes i en Sæk og druknes. Denne Lovbestemmelse findes optagen i Christian III.s Reces af 24 August 1537, men en Dom, der lød paa en saadan Straf, var alt fældet tidligere paa Kongens Retterting i Aalborg, Søndagen Misericordia (15 April) samme Aar i Christian III.s egen Nærværelse, og det bemærkes i en Afskrift af Dommen, at denne Straffebestemmelse af Kejserretten anvendtes her efter den kongelige Prædikants Udtydning og Forkyndelse³⁾. Man kan da altsaa ogsaa slutte, at M. Johan Albertsen har været med Kongen i Aalborg paa denne Tid. I en anden Dom, som er fældet paa Kongens Retterting i Kjøbenhavn 16 Juli 1537, og hvorved en Kvinde Anne Andersdatter af Nysted frikjendtes for Beskyldningen om Utroskab, som hendes Mand Peder Seurenson, Borgemester sammesteds, havde fremført mod hende, findes der følgende Bemærkning: »Sammeledes vidnede og vor Prædikanter Mester Johan Albertsen, at nogen Tid siden forleden i vor kjære Herre Faders Kong Frederiks Tid da var og Ane Andersdatter fra sin Husbond Per Seurenson nogen Tid, og han (o: M. Johan) da overvar at forlige dennem tilhobe igjen, da kunde Per Seurenson ej den Tid skyldte hende for nogen Horsag

¹⁾ Danske Mag. 3 Række. VI, 42.

²⁾ Brevudtog i Register over alle Lande, Nr. 4.

³⁾ Rosenvinge, Gamle Danske Domme 1 D. Fort. S. XI (jfr. S. 62).
2 D. Fort. S. XXVII.

i nogen Maade, hvilket han nu selv bestod¹⁾. Heraf ser man altsaa, at M. Johan Albertsen ogsaa i Kong Frederiks Tid har gjort Tjeneste paa forskjellige Steder i Landet, hvor Kongen opholdt sig (hvad allerede den ovenfor meddelte Sag fra Langeland synes at vidne om), da han aabenbart ikke vilde have haft nogen Lejlighed til at forlige uenige Ægtefolk i Nysted paa Laaland, om han udelukkende havde været i Slesvig. Af samme Grund lader det sig ikke med Sikkerhed sige, om det var som Prædikant i Slesvig eller i Kongeriget, at han underskrev Kirkeordinansen, hvorvel den Omstændighed, at han ikke findes paa Listen over de Prædikanter og lærde Mænd fra Kongeriget, der indkaldtes til de foreløbige Forhandlinger i Odense, kunde tyde paa, at det var som Medlem af det slesvigske Præsteskab, at han har underskrevet.

I Efteraaret 1537 døde M. Johan Albertsen, hvilket kan sluttes deraf, at Kongen i November d. Å. udstedte et Beskyttelsesbrev for hans Enke, der hed Mette. Kort efter fik hun Tilladelse til i det Aar at beholde Renten af nogle Fæstegaarde ved Haderslev, som hendes afdøde Husbond havde været forlenet med. I et Brev af 1 August 1538 befaler Kongen endvidere Michel Heesten, Amtmand i Haderslev, igjen at overlade Mette, Mester Johan Alberts efterladte Enke, og Hr. Antonius Keiser, Kirkeherre i Haderslev, de Fæstegaarde, som M. Johan havde haft paa Livstid, og lade dem beholde samme i de fire følgende Aar. I det samme Brev omtales en Forlovelse mellem Enkens Datter og Hr. Antonius Keiser, som Kongen beder Amtmanden at fremme, om Enken ønskede det²⁾.

¹⁾ Rosenvinge, anf. Skr. 2 D. S. 55—56.

²⁾ Se de som Tillæg meddelte Breve.

T i l l æ g.

1.

Begnadunge Mester Johan Alberdes mytt der wostenn wedemstede vp deme Holm bynnen Sleszwig Anno etc. xxix^o.

Wy Frederich vonn gots gnadenn tho Dennemarckenn etc. Khoning etc. Dhoenn hirmit khundt vor vnnsze eruenn, nhakamenn vnnd alszweme, offentlich Bekennende, datt wy denn werdighenn vnnszenn leuenn Andechtighenn vnnd getrwenn Capellan vnnd predicantenn Mester Johann Alberdes, vmb syner getrwenn vhilfoldigenn angenehmen deenste wyllenn, szo he vns gedhaenn vnnd henfunder gerne dhoenn schall mach vnnd wyll, myt der wostenn wedemstede¹⁾ vp deme Holme bynnenn Sleszwich belegenn, myth ohrer thobehoringenn, szo desulue In vortydenn vonn denn kerckherrnn upt frygeste beszethenn vnnd gebuket, erfflig eygenn gnedichlich gegeuen hebenn, myt dersuluenn thodhoende vnnd tholathende, alsze ohme vnnd synenn eruenn sollichs gefellig Js, tho ehrenn nuttenn bestenn vnnd framenn. Gunnenn vnnd gheuenn ohme vnnd synenn eruenn deszuluenn Jnn vnnd myt dysszem vnnszem Breue. Gebedenn darup allenn vnnd Jszychenn vnnszenn leuenn getrwenn geistlichenn vnnd weltlichenn vnderszathenn, gedachtenn Mester Johann vnnd synenn eruenn an szollicher vnnszer Begnadunge keine vorweldunge oder vorkorthinge tho dhoende, Sunder darby schuttenn vnnd handthauenn beth an vns tho rechte. Datum Gottorpp Sondages Judica Anno xvc xxix^o vnder vnnszem anhangendenn Secret.

Af Kong Frederik Is tydske Kancelliregistrant, ført under Kansler Wolfgang Utenhof.

2.

Vann Gotts gnaden Frederich koningk tho Dennemargk, der Wende vnd Gottenn etc. Vnnszer besunderge gunste vnd gnade thouornn. Ersamen vnd vorsichtighenn leuen getrewenn. Wy kamen jn erfaringen, wo datt juw Predicante her Hermen

¹⁾ øde Præstebolig; wost, wüste, vil vel her kun sig: ubeboet.

Schomaker vann Juw vth Juwer Stadt gescheidenn vnd by einer anderenn Kercken in dem More tho Niebull gekamen sin schole. Dewyle denne gegenwardige de crafftige vnse leue getruwe er¹⁾ Mathias Johannis, also wy durch den werdigen vnser leuen getruwen Predicanten Mester Johan Alberdes berichtet werdenn, einn temelicher²⁾ guder Evangelischer Predicant, vnnd ock binnen Juwer stadt gebarenn Js, So willen wy derhaluen an Jw gar gnedigenn gesunnen vnd begerdt hebbenn, datt gy denn vorgemelten ern Mathias Johannis vns tho besundergen gefallen vor juwen Predicanten annehmen vnd ohnen mith billicher vnd redelicher vnderholdinge vorsorgenn vnd ehme desser vnser sendinge vnd vorschriuent Fruchtbarch ge-neten latenn. Datt sie wy tegen Jw mit besundergen gnaden thouorschuldende gantz geneiget. Datum Haderssleue am daghe Martinj Anno etc. xxxj.

Denn Ersamen vnd vorsichtigen vnser leuen getruwen
Borgemeistern Radtmannen vnd gemeynheitt vnser Stadt
Tundern.

Afskrift fra 16de Aarh. i Geh.-Ark.

3.

Sontag nach Omnium Sanctorum Anno etc. 37.

Hat Mette Meister Johann Alberts witwe ein schirmsbrieff erlangt bey recht zu schutzen vnnd vor gewalt bisz an Koe. W. zuhant haben.

Dominus Rex subscripsit.

4.

Freitag nach Elisabethe

Ist denn Amptleutenn vonn Hadersleben zu Gottorf beuolhenn wordenn Metgen Meister Johann Alberdes witwen nachzulassen, das sie dies Jar die Renthe vonn denn Lanntstein³⁾ einnehmen muge.

Relator dominus Rex per se.

¹⁾ o: Herr. ²⁾ sømmelig. ³⁾ Fæstebønder.

5.

Schriefft an Michel Hestenn, darin Ko. W. dem kerckhern zu haderslebenn vnd Metten Alberts die Lantstein vier jar vorleyhett, So Meister Johan Alberts selig gehapt.

Erbar lieber getrewer. Wir thun dir hiemit beuelhen, du wollest Metten, Meister Johan Alberts nagelassenen wilfrauenn, vnd herr Anthonien Keisernn kerckheren zw hadersleuenn, Sambt vnnd sonderenn, die Lantstein, so gedachter Johann Alberts in zeit seines lebens von vnns in raulichem besitz gehabt, mit aller ihrer zugehorunge sampt den Renthenn vom Jar xxxviij widerumb zustellen, vnd sie dieselbigen vir jar lang, die nechst nach einander folgende vonn nu antzugehenn (die zeit vber wir sie damit aus gnaden versehenn), vonn vnsernt wegen on verhinderung geniessen vnd gebrauchen lassenn. Jdoch der gestalt, das gemelter kerckher vnd Mette Jnn zeit der vir jaren die Lantstein vber jerliche gewonliche hüre oder zinse nit beschwerenn, Noch vil weniger in den holtzungen, hirzw gelegenn, Jagenn ader dieselbenn holtzungen verhawen, Sonder sich ann den jerlichenn vffkunften begnugen lassen sollen. Wan aber die gemelten vir jar vmb vnd vorbei, alsdan wollest solche lantstein mit jrer zugehorungen widerumb an ¹⁾ alle mittell zu vnserm hause Hadersleben legen, wie wir vnns solichs himit vorbehalten haben wollen. Zum Anderenn So ist vnns maynung vnd beuelch, du wollest gedachte Metten zw dir furdern, vnnd hörenn, Ob sie dir zwuschen Jhrer Tochter vnd dem kerckherrnn, der ehrlichen ²⁾ ge- leubde vnnd zusage halbenn, etwas zu handlen vnd ausz zurichten beuelhen wirdt, wo sie dann dasselbig thut, so wollest, ihr das auszurichten, dich nit beschweren, vnnd allsdann in vnserm namen vnd von vnsernt wegenn mit darbey vnd ahne sein, das solichs volntzogenn vnd geendet werde. Ann dem allen thustu unsern zuuerlessigen beuelch, vnd wir versehen vns des gantzlich, in gnaden zuerkennen. Datum Gottorp Am Donnerstag vincula Petrij anno etc. xxxviij. Relator Dominus Rex per se.

De tre sidste Stykker af „Gemein Cantzlei Register Georg Corporn. Angefangen am Mitwochen nach Laurentij Anno 1537“.

¹⁾ o: ån, ohne. ²⁾ ehelichen?